

Nález pozůstatků první pražské továrny na kameninu

V roce 1980 probíhala na rohu ulice Havlíčkovy a Na Florenci stavba vestibulu stanice metra trasy B. Při přeložkách inženýrských sítí se u objektu čp. 1025/II narazilo na množství přepálené hlíny, pravděpodobně zbytky pece. Protože byl nález situován zčásti pod tramvajovým tělesem, byl bez dokumentace ještě před zásahem archeologů z Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody z bezpečnostních důvodů zlikvidován. Téměř současně byla v těsném sousedství nádraží Praha-střed (čp. 1016/II) odkryta další zařízení postavená z cihel, okrouhlého půdorysu, při zemních pracích značně porušená. Vzhledem k celkové situaci na staveništi a pro relativně malé stáří objektů (keramický materiál prokazatelně z 19. století) se

Pražská továrna na jemnou kameninu — vypalovací pouzdra, nalezená na rohu ul. Havlíčkovy a Na Florenci

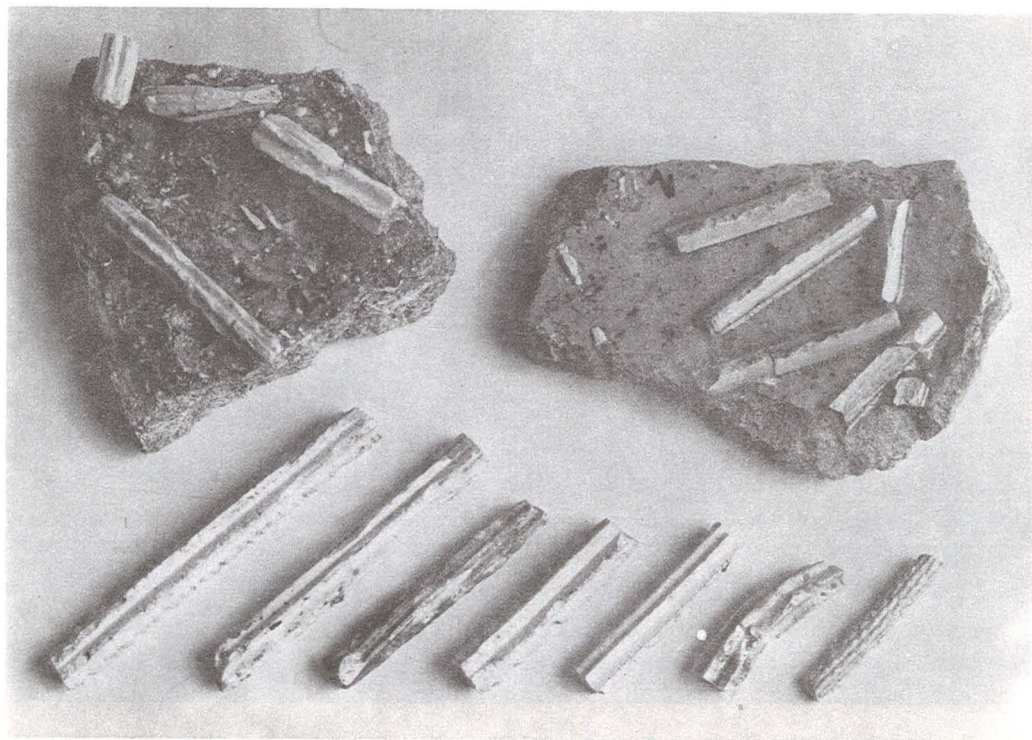
Materiál sloužící k podkládání a oddělování vypalovaného zboží

nepřikročilo k provádění záchranného výzkumu, nýbrž pouze k částečné dokumentaci a odebrání vzorků materiálu z terénu.

Podle písemných pramenů se na rohu ulice Havlíčkovy a Na Florenci v domě U slepého zemana a později i v sousedním domě nalézala první pražská továrna na jemnou kameninu, později vyrábějící i porcelán, založená roku 1791 pražskými měšťany (V. a K. Kunerle, J. I. Lange a J. E. Hübel). Tato továrna zahájila výrobu již koncem roku 1793. V průběhu její existence se několikrát měnili majitelé a společníci firmy a továrna procházela střídavě údobími konjunktury a úpadku. Roku 1841 byla výroba na tomto místě zrušena a přenesena na Smíchov.

Keramický materiál, získaný během prací, lze rozdělit na dvě výrazně odlišné skupiny. Obě mají charakteristické rysy, dokládající výrobu na místě.

První skupinu tvoří kameninové výrobky a jejich fragmenty, z nichž některé prošly všemi stadii výroby (glazura, malovaný dekor), jiné pouze částečně (bez glazury), některé z nich jsou defektní (praskliny, přepálení výrobku do šedočerna, glazura někdy sražená, jindy i zčernalá). Druhou skupinu tvoří soubor keramiky technického charakteru, související s vypalovacím procesem. Jde o vypalovací pouzdra

Keramické tyčinky z jemně plaveného světlého materiálu, hvězdicovitého průřezu. Některé z nich jsou přichyceny ke střepům vypalovacích pouzder

a podložky na oddělení a podkládání vypalovacích pouzder nebo jednotlivých kusů vypalovaného zboží. Pouzdra jsou válcovitého tvaru, různých rozměrů (rozměry jsou velmi variabilní — výška kolísá mezi 8 až 23 cm, průměr mezi 10—60 cm, síla střepu 1—1,5 cm), materiál je hrubý, slinutého střepu, barva povrchu žlutohnědá až červenohnědá, lom smetanový až okrový. Podkládací materiál je kromě tří bochníčkovitých útvarů ve tvaru tyčinek (pálená hlína hnědé až cihlové barvy).

Zvláštní skupinu keramiky tvoří tyčinkovité útvary z jemně plavené smetanově zbarvené hlíny, polévané. Jsou hvězdicovitého průřezu, nejčastěji ve tvaru šesticípé hvězdy, v jednom případě sedmicípé, průměr je cca 1 cm, délka zachovaných fragmentů se pohybuje od 4,5 cm do 9 cm; v jednom případě je průřez rozetovitý, průměr 0,5 cm, délka fragmentu 4,5 cm. Není pochyby o tom, že jde o keramiku, která souvisí s výrobou jemné kameniny. Není vyloučeno, že může jít o tyčinky k podkládání a oddělování výrobků nebo o zkoušky materiálu. Analogický materiál nám není znám.

Získané kameninové výrobky a jejich fragmenty ukazují široký sortiment výroby

Ukázky nalezeného materiálu, který byl poškozen v různém stupni zpracování. Snímek dokládá i některé druhy výzdoby

pražské manufaktury. Jde o mísy různého druhu, talíře, konvice, koflíky válcové i polokulovitého tvaru. Výzdoba je plastická — perlovec, vývalky, pletivový dekor, rozety, mušličky, naturalisticky provedené kvítky a lístky — i prolamovaná; dalším druhem výzdoby je malba pod glazurou — modře malovaný, tzv. toulavý dekor na okraji, pomněnkové snítky rozseté po ploše — nebo na glazuře — černě malovaný žánrový výjev.

Výzdoba, její motivy a provedení i tvar výrobků odpovídají počátečnímu období provozu pražské manufaktury, totiž letům 1793—1841, kdy byla v provozu na uvedeném místě. Datování výrobků do této doby potvrzují též vytlačené značky s textem PRAGER, PRAG, Prag, P, (Hübel) in Prag, nebo s jeho fragmentem — celkem 16 exemplářů. Počáteční období továrny dokládá nepřímo též absence porcelánu.

Nález patří svým stářím již mimo rámec archeologického zkoumání, i když byl keramický materiál získán při záchranném archeologickém výzkumu. Navíc je v řadě sbírek množství výrobků zkoumané manufaktury. Přesto však je tento nález, potvrzující a doplňující dosavadní znalosti o pražské manufaktuře na kameninu a porcelán, přínosem z hlediska regionálního pražského bádání.

LITERATURA

Krecar, J.: Český porculán a kamenina se značkami, Praha 1939

Novotný, A.: Pražský porcelán, Praha 1949

Poche, E.: Český porcelán, Praha 1954

Braunová, A.: Kouzlo keramiky a porcelánu, Praha 1978

Diviš, J.: Pražský figurální porcelán ve sbírkách Muzea hl. m. Prahy, Praha 1980

Ukázky značek na nalezeném materiálu

